

ПЕРЕДМОВА

PREFACE

На нинішньому етапі державності і національно-культурного розвитку українського народу все більшого значення набуває краєзнавство – дієвий засіб патріотичного виховання і формування національно-історичної свідомості громадян нашої держави. За останні роки значно зростає кількість людей, які за велінням серця ведуть активну дослідницьку і пошукову роботу, вивчаючи минуле і сучасне своїх регіонів. Самовіддана, подвижницька праця дослідників рідного краю набуває дедалі більшої ваги, стає важливою складовою частиною процесу сучасного державотворення.

Важливу роль у всебічному вивченні багатой історії Черкащини відіграє історичне краєзнавство, яке за роки існування області пройшло шлях від любительських досліджень окремих самодіяльних ентузіастів до системних, ґрунтованих на наукових засадах, досліджень місцевої історії. Краєзнавство в області за цей час оформилося у специфічну систему професійної і аматорської діяльності, широкий громадський рух, який має не тільки пізнавальне, а й велике виховне значення.

На сьогодні в багатогранному спектрі громадської дослідницько-пошукової роботи краєзнавців Шевченкового краю важливе місце посідає вивчення малодосліджених сторінок історії міст і сіл, життя і діяльності відомих земляків, історії окремих сфер суспільно-економічного життя, охорона та збереження історико-культурних пам'яток краю. За останнє десятиріччя в містах і районах Черкаської області побачили світ близько 200 краєзнавчих видань різного тематичного і жанрового спрямування.

Сьогодні майже в половині міст і районів області підготовлено і видано комплексні праці з історії своїх регіонів. Першими з'явилися в 1995 р. такі праці в Монастирищенському (автор – І.І.Волошенко), Тальнівському (М.С. Дігтяренко) районах, місті Сміла (В.С. Княжев), пізніше – в Лисянському (В.М. Щербатюк) та Чигиринському (В.М. Лазуренко) районах.

Побачили світ колективні праці з історії Уманщини, Жашківщини, Черкаського, Корсунь-Шевченківського, Звенигородського та інших районів.

Гордістю і золотим фондом краєзнавства Черкащини є лауреати обласної премії імені Михайла Максимовича Михайло Пономаренко, Павло Соса, Володимир Поліщук, Вадим Мицик, Юрій Мариновський, Василь Страшевич, Фаїна Непийвода, Іван Волошенко, Володимир Щербатюк, Олександр Шамрай, Світлана Китова.

Черкащина має невичерпні можливості для розгортання дослідницько-краєзнавчої роботи, оскільки край з найдавніших часів відігравав значну роль у вітчизняній історії. Широко відомі Межиріцька та інші стоянки первісних людей, численні пам'ятки трипільської культури. В добу Київської Русі форпостами держави у боротьбі з кочівниками були Корсунь, Канів, Родень, Воїнь та інші міста краю. На землях Черкащини і в наступні часи розгорталася багато героїчних і трагічних подій, які є складовою частиною історії українського народу.

Звідси бере свої витoki козацтво. Збереглися свідчення про походи черкаських козаків під орудою гетьманів Євстахія Дашкевича, Дмитра Вишневецького, Петра Сагайдачного. У другій половині XVII ст. Черкащина стала ареною жорсткої протидії українського козацтва польській шляхті. Черкаси, Чигирин, Суботів, Корсунь та інші населені пункти були свідками козацької слави.

З Черкащиною пов'язане зародження гайдамацького руху, який досяг своєї кульмінації в 1768 р., коли спалахнуло повстання, відоме в історії як Коліївщина. Не обминули Черкащину і буремні події XX ст., які поєднали у собі героїчні і трагічні сторінки нашої історії – утвердження на хвилі національного піднесення інституцій української держави в 1917–1920 рр., формування загонів Вільного козацтва, Холодноярська і Чигиринська республіки, прихід до влади більшовиків. Суперечливо йшла відбудова краю – зводились промислові підприємства, ліквідовувалася неписьменність. Але потім була примусова колективізація, непоправні втрати голоду

1932–1933 рр., сталінські репресії. У роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. черкашани боролися з ворогом у складі діючої армії, партизанських загонів і підпільних груп, самовіддано трудилися в містах і селах. На території сучасної області у 1944 р. відбулася масштабна операція по оточенню і розгрому гітлерівських військ під Корсунь-Шевченківським.

З утворенням у 1954 р. Черкаської області значно зріс економічний і науково-культурний потенціал регіону. Сьогодні Черкащина відіграє значну роль у житті держави.

В історії Черкаського краю є чимало людей, життєвий шлях яких примножив її славу. З їхніми іменами пов'язані давні часи і славна козаччина, становлення молодої Української держави і сучасні непрості турботи. Черкаська земля подарувала світові гетьмана-державотворця Богдана Хмельницького та національного генія Тараса Шевченка. Вона ж стала місцем їх довічного спочину. На цій землі народилися класики української літератури Михайло Старицький, Іван Нечуй-Левицький, Іван Ле, композитори Кирило Стеценко і Семен Гулак-Артемівський, художники Іван Падалка та Іван Їжакевич, хореограф Василь Авраменко.

На землі Черкащини жили і творили видатні особистості Григорій Сковорода, Іван Котляревський, Євген Гребінка, Микола Лисенко, Адам Міцкевич, Ілля Мечников, Олександр Пушкін, Петро Чайковський

Черкаський край не можна уявити і без такої непересічної особистості як Василь Симоненко. З нашим краєм пов'язані також імена корифеїв української науки помолога Левка Смиренка, письменника Агвангела Кримського, філософа Памфіла Юркевича, істориків – Івана Гуржія, Іллі Шульги, Івана Шевченка, Василя Ляскоронського, хіміка Олександра Баха, економіста Сергія Подолинського.

Черкащина надихала на творчість вченого-енциклопедиста, першого ректора Київського університету Михайла Максимовича. Тут тривалий час жив один з основоположників Українського музейництва, академік ВУАН Михайло Біляшівський.

Прославилася черкаська земля іменами своїх земляків чи не найбільше у роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. Немає такої країни в Європі, де б не билися з ненависним ворогом черкащани, як немає такого міста колишнього СРСР, яке б не звільняли чи не захищали вихідці із черкаського краю.

Понад 160 уродженців сіл та міст Черкащини у роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. були удостоєні високого звання – Героя Радянського Союзу. Двом із них – генералу армії Івану Даниловичу Черняхівському і генерал-лейтенанту Івану Никифоровичу Степаненку це високе звання присвоєно двічі.

В історію Перемоги над фашизмом записано ім'я легендарного жителя Черкащини — першого коменданта рейхстагу Федора Матвійовича Зінченка. Саме бійці його полку Михайло Єгоров, Мелітон Кантарія і Олексій Берест встановили на куполі рейхстагу прапор Перемоги.

Гордиться Черкащина своїм легендарним земляком, генерал-лейтенантом Кузьмою Миколайовичем Дерев'янком. Історія розпорядилась так, що саме він поставив останню крапку у Другій світовій війні (1939–1945 рр.), підписавши 2 вересня 1945 р. Акт про капітуляцію Японії на борту лінкора “Міссурі”.

За роки незалежності на черкащині з-під пера дослідників місцевої історії з'явився ряд оригінальних краєзнавчих видань про життя і діяльність відомих земляків, передусім тих, чії заслуги належним чином не були оцінені. Одним із ініціаторів започаткування такого напрямку виступив доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук, завідувач кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету Микола Іванович Бушин. Він – засновник історико-краєзнавчої серії “Черкаський край в особах. 1941-2001”. Нині, коли вже побачили світ перші книги даної серії присвячені видатним людям Лисянського, Золотоніського, Чигиринського, Драбівського, Корсунського, Маньківського районам, місту Золотоноші, – ми можемо ствердно констатувати, що це дійсно потрібна справа, адже це є писемний

пам'ятник людям, які силою, вмінням і досвідом розбудовували та продовжують розбудовувати нашу рідну Україну.

Із задоволенням представляю читачам чергову книгу із серії „Черкаський край в особах” присвячену західній частині Черкащини – Монастирищині. Її автори – авторитетні на Черкащині люди – професор Микола Іванович Бушин, студент-ентузіаст Черкаського державного технологічного університету Андрій Олександрович Бойко та лауреат обласної літературно-краєзнавчої премії імені Михайла Максимовича (2001 р.), знаний краєзнавець із Монастирищини Іван Іванович Волошенко.

Монастирищина – древній і самобутній куточок нашої області. За твердженням істориків назва районного центру, походить від монастирів, які існували у давнину на його території. Тільки археологічних пам'яток на Монастирищині нараховується понад 200. Це – залишки поселення епохи пізньої бронзи, трипільської і черняхівської культур поблизу смт. Цибулева, сіл Аврамівки, Івахни, Попудні, Сарен. До пам'яток архітектури місцевого значення належить корпус цукрозаводу у Цибулеві і замок та садиба Даховського – у селі Леськовому, Вознесенська церква – у селі Петрівці, церква Різдва Пресвятої Богородиці – у селі Халаїдовому, та Покровська церква в селі Летичивці.

У Монастирищі діє державний краєзнавчий музей та 11 музеїв на громадських засадах. До 6 природоохоронних територій району місцевого значення, які займають площу близько 750 гектарів, відносяться: 3 заказники, 2 із яких гідрологічні (Цибулівський у Цибулеві та Шуляцьке болото поблизу Шарнополя), які є регуляторами водного режиму місцевості, та ентомологічний (Гончарів Яр у Халаїдовому), ботанічна пам'ятка природи (алея вікових лип у Монастирищі), 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (старовинний парк із ставком на околиці Монастирища і сільський парк у Бачкуриному із цінних порід дерев віком понад 90 років).

Чимало славетних імен є вихідцями з Монастирищини. Пишається район своїм відомим земляком, українським

композитором, заслуженим діячем мистецтв України Пилипом Козицьким із села Летичівки. Уславили край митрополити УАПЦ Василь Липківський (село Полудня) та Микола Борецький (село Сарни), творець „Некрополя України” Михайло Кутинський, письменники Давид Бергельсон (село Сарни), брати Захар і Яків Гончаруки (село Коритня), керівники робітничо-профспілкового руху в Канаді Іван та Михайло Королі (село Зарубинці), борець-богатир Василь Дзюба (село Тарнава) та багато інших талановитих людей. Про ці та інші непересічні постаті, які мають причетність до Монастирищини із глибокою шаною і повагою розповідається у пропонованій читачам книзі М.І. Бушина, А.О. Бойка, І.І. Волошенка „Черкаський край в особах. 1941–1945. Монастирищина”.

Переконаний, що вихід у світ цієї книги буде вагомим внеском у розвиток історичного краєзнавства нашої держави.

Валентин Миколайович ЛАЗУРЕНКО,

*кандидат історичних наук, доцент,
заступник голови правління Черкаської
обласної організації Всеукраїнської спілки
краєзнавців, член Національної спілки
журналістів України.*

